

УДК 339.926:339.972:339.982

М. І. Грод,
аспірант, НН інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7539-5778>

Н. В. Резнікова,
д. е. н., професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин, НН інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-869X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.16.49

РЕГУЛЯТОРНІ ПАСТКИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПОЛІТИЦІ ПЕРЕХОДІВ ЄС ДО СТАЛОСТІ: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ НОВОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСЕНСУСУ З РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

M. Grod,
Postgraduate student, Educational and Scientific Institute
of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv
N. Reznikova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy,
Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

REGULATORY TRAPS OF THE CIRCULAR ECONOMY IN THE POLICY OF EU TRANSITIONS TO SUSTAINABILITY: PROBLEMS OF IDENTIFYING FUNDING SOURCES OF THE NEW EUROPEAN CONSENSUS ON DEVELOPMENT AND THE EUROPEAN GREEN DEAL

Мета статті полягає у ґрунтовному аналізі нормативно-правового забезпечення реалізації циркулярної економіки в Європейському Союзі, що дозволить ідентифікувати потенційні джерела фінансування циркулярних бізнес-моделей і циркулярної економічної діяльності як такої. В статті встановлено, що згідно з моделлю застереження, за наявності загроз для навколишнього середовища політичні рішення для зниження тиску на клімат повинні впроваджуватися навіть за відсутності повної наукової достовірності причин погіршення стану навколишнього середовища. Отже, принцип застереження витісняє принцип економічної раціональності і змушує уряди країн впроваджувати політику, яка, по суті, обмежує використання існуючих факторів виробництва та змінює позиції країни у міжнародному поділі праці. Принцип застереження, який був введений як доповнення до простої моделі раціонального вибору, по суті визначає примат майбутнього над сьогоденням.

Поєднуючи цілі екологічної та економічної політики, економіка замкнутого циклу кореспондує різні способи взаємодії між наукою та політикою. Відзначено, що більшість документів, продованих інститутами Європейської Комісії, Європейської Ради і Європейського Парламенту, в першу чергу, несуть політичну й інформаційну цінність, і хоча з точки зору технічного оформлення вони можуть виглядати досконало, з точки зору наукової методології вони не є виваженими. Інтерпретація наукових понять і категорій не завжди є точною, а запропоновані трактування можуть різко відрізнятися від тих, які найчастіше використовуються в наукових джерелах, а в деяких випадках можуть із істотними відмінностями визначатись навіть на рівні Європейської Комісії. Встановлено, що на сьогоднішній день не існує багатосторонньої або регіональної угоди, яка б координувала у глобальних масштабах фінансові ресурси для забезпечення переходу до економіки замкнутого циклу. По суті, анонсована глобальна мета стримувати зміни клімату мала б передбачати глобальний перехід, який забезпечується глобальним механізмом реалізації узгоджених між собою цілей в межах новоствореного інституту на кшталт Глобального Фонду переходу до кліматично нейтральної економіки, а в його складі — Фонду енергетичного і Фонду циркулярного переходів. Натомість перехід до сталої, зеленої, циркулярної економіки стає дедалі фрагментарнішим, і навіть на рівні ЄС кожна країна-член формує свої унікальні варіанти планів, стратегій, програм із низьким ступенем взаємоузгодженості, що не дозволяє вести мову про їхню повну гармонізацію.

The purpose of the article is to analyze the regulatory framework for the implementation of the circular economy in the European Union, which will identify potential sources of funding for circular business models and circular economic activity as such. The article found that, according to the precautionary model, in the presence of threats to the environment, political solutions to reduce pressure on the climate should be implemented even in the absence of full scientific certainty of the causes of environmental degradation. Consequently, the precautionary principle supersedes the principle of economic rationality and forces the governments of countries to implement policies that, in fact, limit the use of existing factors of production and change the position of the country in the international division of labor. The precautionary principle, which was introduced as an addition to the simple rational choice model, essentially determines the primacy of the future over the present.

It is noted that most of the documents produced by the institutions of the European Commission, the European Council and the European Parliament, in the first place, are of political and informational value, and although they may look perfect in terms of technical design, they are not balanced in terms of scientific methodology. The interpretation of scientific concepts and categories is not always accurate, and the proposed interpretations can be strikingly different from those that are most often used in scientific sources, and in some cases can be determined with significant differences even at the EC level.

Combining the goals of environmental and economic policy, the circular economy corresponds to different ways of interaction between science and politics. The very rationale for policy decisions is often defined ex post as a way of thinking about the multiple interests, actions, negotiations, and other commitments that allow policies to be framed and proposed for implementation. Combining the scientific approach with the analysis of the EU regulatory framework, we come to the conclusion that the circular economy is a new system of relations that meets the requirements of the trinity of social, economic and environmental systems, is formed under the influence of multiple factors (climate crisis, resource crisis, energy crisis; value creation; supply and demand shocks) and development trends (green, energy and digital transition; Industry 4.0; dependence on strategic resources), is based on a set of rules and norms that determine, at all phases of the economic cycle, strategies for the implementation of economic relations on the principles of maximizing the cost of resources, optimizing reserves, eco-efficiency and innovation, which contributes to the gradual abandonment of the extensive consumption of natural resources and to the formation of new ways of creating value and obtaining income, new opportunities to reduce costs, promotes the innovation of production processes, promotes sustainable resource use, the development of productive forces and the achievement of a qualitatively new green economic growth, which is provided by innovative aspects of balanced and sustainable development.

It is argued that the circular economy does not eliminate the problem of resource availability and productivity, which lie at the center of economic development strategy. It is argued that the circular economy does not eliminate the problem of resource availability and productivity, which lie at the center of economic development strategy.

It has been established that the multitude of strategies, action plans, initiatives, laws, and regulatory acts that accompany the development of the circular economy of the EU complicate the coordination of actions between various departments responsible for the implementation of the goals declared in them and do not contribute to transparency financial instruments offered in them for all participants interested in implementing the principles of circularity in their activities

The analysis of the regulatory support for the development of the EU circular economy showed a stratification by many factors (potential recipients, potential consequences, expected effects) of its financial support, which manifests itself in the decoordination of the activities of funds that accumulate resources for the implementation of policies in the focus of sustainable, green, industrial, circular and just transitions.

Ключові слова: циркулярна економіка, сталість, сталий розвиток, зелене економічне зростання, циркулярний перехід, зелений перехід, енергетичний перехід, трансформація, бізнес-моделі, кліматична політика ЄС, екологічна політика ЄС, ресурсозабезпеченість, регулювання, Європейський зелений курс, економічний розвиток.

Key words: circular economy, sustainability, sustainable development, green economic growth, circular transition, green transition, energy transition, transformation, business models, EU climate policy, EU environmental policy, resource endowment, regulation, European Green Deal, economic growth.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

25 вересня 2015 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, в основі якого — Цілі сталого розвитку (ЦСР), і який охоплює три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний [1]. Повідомлення ЄК від 22 листопада 2016 року про рішучі кроки в напрямку сталого європейського майбутнього [2] пов'язує ЦСР із політичною структурою ЄС, щоб гарантувати, що всі дії та політичні ініціативи Союзу, як у межах Союзу, так і в усьому світі, приймають ЦСР як базові для стратегування розвитку в межах Нового європейського консенсусу з розвитку (new European Consensus on Development, NECD), який остаточно був ухвалений 7 червня 2017 року [3].

У політиці ЄС особлива увага приділяється різним типам переходів, які передбачають адаптивне управління змінами, і циркулярна економіка постає тут як один із інструментів їхньої реалізації. До таких переходів належать, окрім сталого переходу (2015), енергетичний перехід (2015) [4], цифровий перехід (2019) [5], справедливий перехід (2019) [6], зелений перехід (2019) [7] та індустріальний перехід (2020) [8], які тісно взаємо-

залежать один від одного, а відтак на рівні інституційного супроводу їхньої реалізації вимагають тісної координації відповідних ініціатив, що приймаються на рівні Європейської Комісії (ЄК), Європейської Ради, Європейського Парламенту і на рівні національних урядів країн-членів ЄС.

У 2015 році ЄК було ухвалено перший План дій із циркулярної економіки (Circular Economy Action Plan I, далі — CEAP-2015) [9], який був спрямований на стимулювання переходу Європи до циркулярної економіки для підвищення глобальної конкурентоспроможності ЄС, сталого економічного зростання та створення нових робочих місць.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інституціоналізація ідеї циркулярної економіки в контексті сталого розвитку на прикладі політики ЄС досліджувалась в роботах З. Ковачича, Р. Стренда і Т. Фелькера [10]. Суперечності нормативно-регуляторного супроводу циркулярного переходу автори пояснюють феноменом "політичного вікна", який глибоко був досліджений Н. Захаріадісом [11], який стверджував,

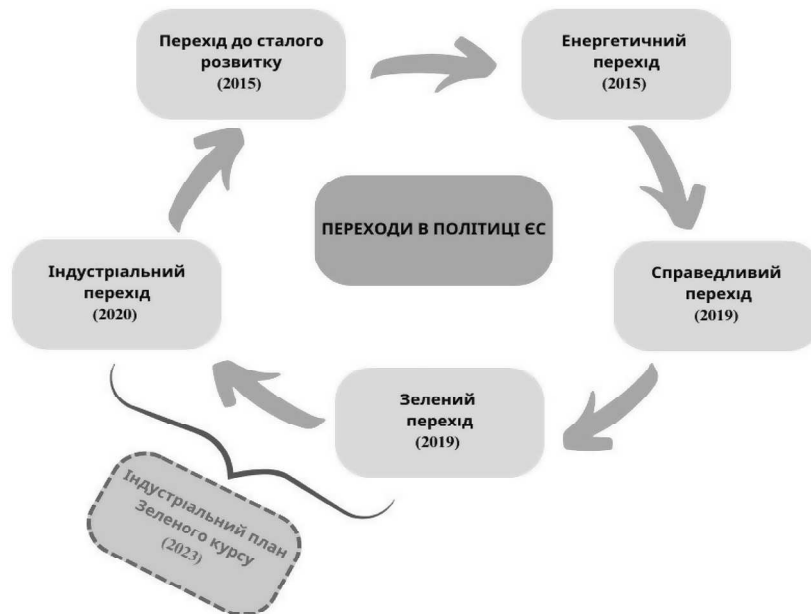

Рис. 1. Типи переходів у політиці ЄС

Джерело: укладено М. Гродом.

що велика кількість та висока плинність учасників політичного процесу, а також бюрократична система Європейського Союзу викликають фрагментацію політичних процесів, що супроводжують регламентацію й імперативізацію принципів сталості. У цьому контексті саме невизначеність відіграє важливу роль у розробці політики у сфері сталого розвитку. За твердженням Н. Захаріадіса, неоднозначність політики ЄС, в тому числі, у сфері екології й клімату, обумовлена трьома чинниками: (1) у розробників політики через обмеженість термінів перебування на відповідних посадах немає доступу до перевіреної доказової бази; (2) через високу плинність кадрів політики, які започатковували ті чи інші ініціативи, не супроводжують їхню реалізацію на різних етапах; (3) політики не координують рішення, прийняті в інших міністерствах й відомствах через високий рівень бюрократизації політичних процесів в Європейському Союзі. У цьому контексті нові ідеї можуть бути сприйняті широким загалом політиків не через їхню життєздатність чи високий потенціал для розв'язання важливої проблеми, а тому, що такі рішення з'являються під час "політичних вікон", коли необхідно якщо не вирішити, то запропонувати варіант вирішення нагальної проблеми., а також через спроможність окремих політиків, по суті, лобювати актуалізацію проблеми або обирати її як пріоритетну в числі багатьох інших нагальних для вирішення проблем. Це, зокрема, пояснює різний ступінь інтенсивності інституційного супроводу тих чи інших ініціатив й наявність часових лагів бездіяльності, на чому наголошують А. Мюррей, К. Скене, К. Хейнс, А. Мюррей [12], Дж. Майлан, Х. Холмс, Дж. Педдок [13].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у ґрунтовному аналізі нормативно-правового забезпечення реалізації циркулярної економіки в Європейському Союзі, що дозволить ідентифікувати потенційні джерела фінансування циркуляр-

них бізнес-моделей і циркулярної економічної діяльності як такої.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Таксономія ЄС для сталої діяльності (2020) (The EU Taxonomy for sustainable activities-2020, далі — Таксономія ЄС) [14] в частині цілепокладання, пов'язаного із пом'якшенням наслідків зміни клімату, кореспондується із завданнями, зафіксованими у Паризькій угоді, яка є міжнародною угодою зі стандартизованими підходами до вимірювання прогресу у сфері скорочення викидів парникових газів та звітності про отримані результати.

СЕАР-2015 можна вважати першою офіційною заявою Європейської комісії про її рішення вийти за рамки ефективності використання ресурсів та рухатися до більш амбітної мети досягнення ЦЄ, що напряду кореспондується із Новим європейським консенсусом із розвитку. ЦЄ згадується в ній як "[сукупність] систем, які включають повну трансформацію на всіх етапах виробництва, від проектування до споживання та утилізації, а також у фінансах, суспільстві та державній політиці". Однак поняття "повних системних змін" в наступних комюніке ЄК більше не вживалось, натомість мова йшла про "створення сталих робочих місць та просування конкурентних переваг та інноваційних продуктів". Водночас досить утопічна, але конкретна мета ліквідації відходів мутувала у поняття "мінімізація відходів": "Перехід до більш циркулярної економіки, за якої цінність продуктів, матеріалів та ресурсів зберігається в економіці якомога довше, а утворення відходів зводиться до мінімуму, є важливим внеском у зусилля ЄС щодо розвитку сталої низьковуглецевої, ресурсоефективної та конкурентоспроможної економіки [ЄС]; економіка замкнутого циклу підвищить конкурентоспроможність ЄС, захистивши підприємства від нестачі ресурсів та нестійких цін, допомагаючи створювати нові можливості для бізнесу та більш інноваційні й ефективні способи

Таблиця 1. Регуляторний супровід розвитку циркулярної економіки в ЄС: потенційні джерела фінансування

Назва ініціативи/документу	Рік впровадження
Стратегія «Європа 2020» (<i>The Europe 2020 strategy</i>)	2010
Європейська платформа з ефективного використання ресурсів: Маніфест та політичні рекомендації» (<i>The European resource efficiency platform (ERP): Manifesto and policy recommendations</i>)	2012
План дій із розвитку циркулярної економіки (<i>Circular Economy Action Plan</i>)	2015
Пакет циркулярної економіки (<i>the 2015 Circular Economy package</i>)	2015
Новий європейський консенсус з розвитку (<i>new European Consensus on Development, NECD</i>)	2017
План дій щодо фінансування сталого зростання (<i>Action Plan: Financing Sustainable Growth</i>)	2018
План дій із розвитку циркулярної економіки (<i>Circular Economy Action Plan</i>) [оновлений] -Рамкова програма моніторингу прогресу на шляху до циркулярної економіки; -Звіт про критичну сировину та циркулярну економіку	2018
Генеральний план конкурентоспроможної трансформації енергоємних галузей ЄС, що сприятиме створенню кліматично нейтральної циркулярної економіки до 2050 року (<i>Masterplan for a Competitive Transformation of EU Energy-intensive Industries Enabling a Climate-neutral, Circular Economy by 2050</i>)	2019
«Нова стратегія Європейського Союзу на 2019–20»	2019
План дій Комісії щодо фінансування сталого зростання (<i>Action Plan on Financing Sustainable Growth</i>)	2019
Міжнародна платформа з питань сталого фінансування (<i>International Platform on Sustainable Finance, IPSF</i>)	2019
Звіт «Роздуми про створення сталої Європи до 2030 року»	2019
Європейський зелений курс (<i>European Green Deal, ЄЗК</i>):	2019
-План «Інвестування у кліматично-нейтральну і циркулярну економіку» (<i>«Investing in a Climate-Neutral and Circular Economy»</i>) як складова ЄЗК	2020
-Інвестиційний план сталого розвитку Європи (<i>Sustainable Europe Investment Plan</i>), який виступає фінансовим інструментом реалізації ЄЗК, і є похідним від Плану	2020
«Інвестування у кліматично-нейтральну і циркулярну економіку», і базується на:	2020
-Європейський стандарт зелених облігацій (<i>an EU green bond standard (EUGBS)</i>)	2020
-Новий план дій з циркулярної економіки (<i>new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe</i>)	2021
-Стратегія фінансування переходу до сталої економіки (<i>Strategy for Financing the Transition to a Sustainable Economy</i>)	2021
Таксономія ЄС для сталої діяльності (<i>The EU Taxonomy for sustainable activities</i>)	2020
План дій щодо фінансування сталого зростання (<i>Action Plan: Financing Sustainable Growth</i>) [оновлений]	2020
Новий План дій із циркулярної економіки (<i>new Circular Economy Action Plan</i>)	2020
План дій з біоекономіки (<i>the Bioeconomy Action Plan</i>)	2020
Посібник з циркулярної економіки ЕІБ (<i>The EIB Circular Economy Guide</i>)	2020
Таксономія ЄС зі сталих фінансів (<i>The EU Sustainable Finance Taxonomy or Regulation (EU) 2020/852</i>)	2021
Регламент ЄС щодо кліматичної таксономії (<i>EU Taxonomy Climate Delegated Act</i>)	2021
Промисловий план Європейського зеленого курсу (<i>Green Deal Industrial Plan</i>)	2023
Пакет сталих фінансів (<i>Sustainable finance package</i>)	2023
Делегований закон про таксономію довкілля (<i>the Taxonomy Environmental Delegated Act</i>)	2023

Джерело: систематизовано М. Гродом.

виробництва та споживання, що сприятиме створенню нових робочих місць [що потребуватимуть фахівців різної кваліфікації], соціальній інтеграції та згуртованості. Циркулярна економіка сприятиме заощадженню енергетичних ресурсів та допоможе уникнути незворотних збитків, викликаних використанням ресурсів зі швидкістю, що перевищує можливості Землі щодо їх оновлення з погляду клімату та біорізноманіття, забруднення повітря, ґрунту та води».

"Ризики" у документах, що стосуються політики економіки замкнутого циклу, визначаються переважно з позицій нестійкості цін внаслідок нестачі ресурсів. З огляду на те, що зростання попиту на сировину на глобальному рівні впливає на безпеку поставок до ЄС, циркулярність як принцип господарювання постає тут як рішення, що сприяє підвищенню рівня ресурсозабезпеченості ЄС. Таким чином, циркулярна економіка дотична до безпекового дискурсу, в якому вона здатна спри-

яти більш тривалому зберіганню дефіцитних ресурсів за рахунок їхньої цілеспрямованої переробки. Відтак циркулярна економіка модифікує принципи екологічної політики, змінюючи підходи до вирішення проблеми нестачі ресурсів: моделюються безпрограшні сценарії, за яких одночасно можливі збереження світових ресурсів, створення місцевих робочих місць та створення конкурентних переваг для Європи. І саме ці безпрограшні сценарії створюють бачення переходу до бажаного майбутнього.

"Сталість" в контексті циркулярної економіки описується в термінах економічної життєздатності, технологічних інновацій та європейської ресурсної безпеки, і в основі цього лежить класичний наратив про інновації, який зображує інновації необхідними для того, щоб ЄС залишався конкурентоспроможним на міжнародному ринку. У цьому сенсі, як відзначають Дж. Халтман і Г. Корвеллек, відходи також змінили своє значення із

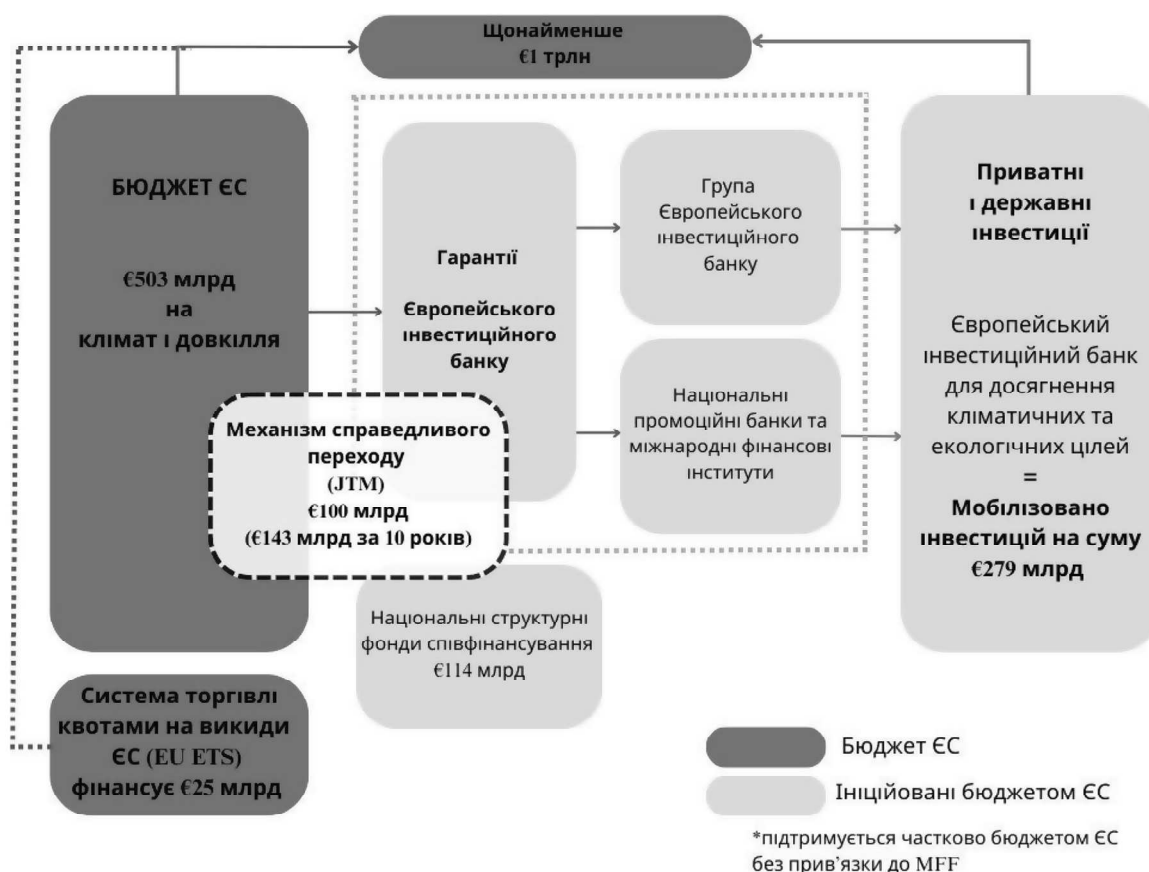

Рис. 2. Структура Інвестиційного плану сталого розвитку Європи на період 2021—2030 рр.

Джерело: [19; 20].

позначення нестійких практик на цінний ресурс [15]. Проблема в тому, що така уніфікація колективного уявлення про циркулярне майбутнє, на переконання Дж. Марін й Б. Де Мольдера [16], може виявитися контрпродуктивною для досягнення важливих цілей, які детермінує екологічна й кліматична політика ЄС.

Розвитку циркулярної економіки в ЄС не сприяють також й існуючі підходи до вибору політики, які, серед іншого, базуються на ряді переконань, як то: (1) неоднозначність, вразливість й ненауковість окремих постулатів, які розмивають поняття "знання" (наприклад, про можливість і неможливість циркулярності); (2) наукова невизначеність (наприклад, вплив на здоров'я матеріалів, що містять токсичні хімічні речовини); (3) системна складність і непередбачуваність (наприклад, про зворотний ефект інновацій, ефективність використання ресурсів та створення нових послуг); (4) конфлікти інтересів (наприклад, про затребуваність моделей спільної економіки); (5) сукупність статичних та динамічних непередбачених обставин, що викликають інституційні та політичні обмеження для управління. Відповідно, розробка політики та управління в цілому не можуть бути описані з позицій моделей раціонального вибору, а скоріше як мистецтво виявлення, створення та використання обмежених вікон можливостей.

Безліч стратегій, планів дій, ініціатив, законів, регуляторних актів, які супроводжують розвиток циркулярної економіки ЄС, ускладнюють координацію дій між різними відомствами, які відповідають за реалізацію

проголошених в них цілей (див. Табл. 1), і не сприяють транспарентності запропонованих в них фінансових інструментів для всіх зацікавлених в імплементації принципів циркулярності в своїй діяльності учасників [17; 18] (див. Рис. 2, Рис. 3).

Проведений аналіз регуляторного супроводу розвитку циркулярної економіки ЄС засвідчив стратифікацію за багатьма факторами (потенційні реципієнти, потенційні наслідки, очікувані ефекти) його фінансового забезпечення, яке проявляє себе у декоординації діяльності фондів, що акумулюють ресурси для політики переходів — сталого, зеленого, індустріального, справедливого, циркулярного (див. Рис. 3).

Крім того, недостатньо транспарентним є не лише механізм розподілу фінансових ресурсів, а також і механізм функціонування Системи торгівлі квотами на викиди ЄС (ETS), який не убезпечує від ризику того, що державна підтримка секторів, охоплених схемою обмеження та торгівлі квотами, може призвести до перенесення викидів на інших виробників у рамках схеми, а не до їхнього загального скорочення [21, с. 237].

ВИСНОВКИ

Згідно з моделлю застереження, за наявності загроз для навколишнього середовища політичні рішення для зниження тиску на клімат повинні впроваджуватися навіть за відсутності повної наукової достовірності причин погіршення стану навколишнього середовища. Отже, принцип застереження витісняє принцип економічної раціональності і змушує уряди країн впроваджу-

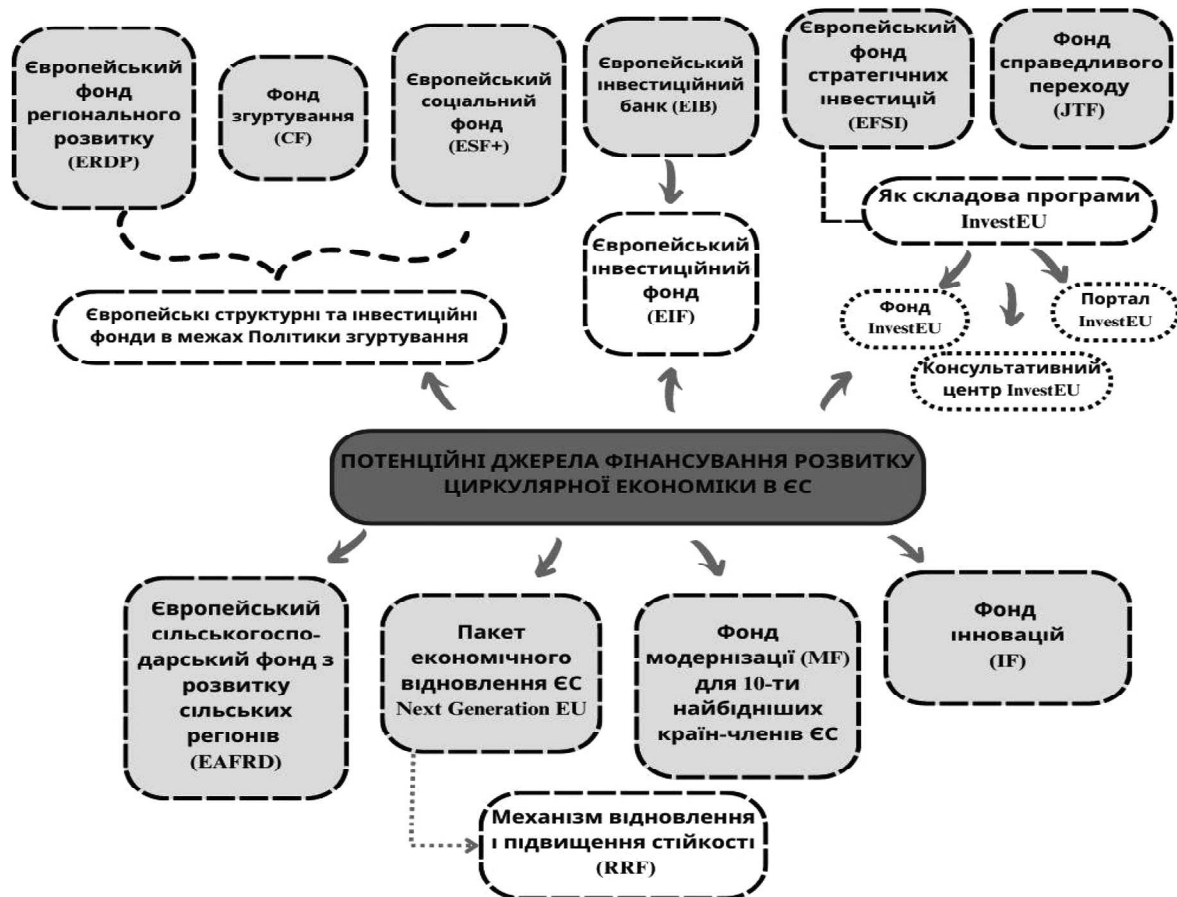

Рис. 3. Візуалізація потенційних джерел фінансування розвитку циркулярної економіки в ЄС

Джерело: систематизовано М. Гродом.

вати політику, яка, по суті, обмежує використання існуючих факторів виробництва та змінює позиції країни у міжнародному поділі праці. Принцип застереження, який був введений як доповнення до простої моделі раціонального вибору, по суті визначає примат майбутнього над сьогоденням.

Солідаризуючи науковий підхід із аналізом регуляторної бази ЄС, ми приходимо до висновку, що циркулярна економіка — це нова система відносин, що відповідає запитам триєдності соціальної, економічної та екологічної систем; вона формується під впливом множинних факторів (кліматична криза, ресурсна криза, енергетична криза; розрив ланцюгів створення вартості; шоки попиту і пропозиції) і тенденцій розвитку (зелений, енергетичний і цифровий перехід; Індустрія 4.0; зростання залежності від стратегічних ресурсів); базується на сукупності правил, норм, інститутів, що визначають на всіх фазах економічного циклу (виробництво, розподіл, обмін, споживання) стратегії реалізації економічних відносин на принципах максимізації вартості ресурсів, оптимізації запасів, еко-ефективності та інноваційності, що уможливорює поступову відмову від екстенсивного споживання природних ресурсів, формування нових способів створення вартості і отримання доходів, нових можливостей зниження витрат, сприяє інноватизації процесів виробництва, сталому ресурсокористуванню, розвитку продуктивних сил і досягненню якісно нового зеленого економічного зростання,

забезпеченого інноваційними аспектами збалансованого та сталого розвитку.

На сьогоднішній день не існує багатосторонньої або регіональної угоди, яка б координувала у глобальних масштабах фінансові ресурси для забезпечення переходу до економіки замкнутого циклу. По суті, анонсована глобальна мета стримувати зміни клімату мала б передбачати глобальний перехід, який забезпечується глобальним механізмом реалізації узгоджених між собою цілей в межах новоствореного інституту на кшталт Глобального Фонду переходу до кліматично нейтральної економіки, а в його складі — Фонду енергетичного і Фонду циркулярного переходів. Натомість перехід до сталої, зеленої, циркулярної економіки стає дедалі фрагментарнішим, і навіть на рівні ЄС кожна країна-член формує свої унікальні варіанти планів, стратегій, програм із низьким ступенем взаємоузгодженості, що не дозволяє вести мову про їхню повну гармонізацію.

Література:

1. Council of Europe. UN Agenda 2030. 2015. URL: <https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda>
2. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=>

CELEX:52016DC0739&from=en

3. The new European consensus on development // EUR-Lex. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-new-european-consensus-on-development.html>

4. European Commission. Energy Union Package — A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy. 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0080&from=EN>

5. DIGITALEUROPE. A STRONGER DIGITAL EUROPE — our call to action towards 2025. 2019. URL: <https://cdn.digitaleurope.org/uploads/2019/02/DIGITALEUROPE-%E2%80%93-Our-Call-to-Action-for-A-STRONGER-DIGITAL-EUROPE.pdf>

6. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM (2019) 640 Final. 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-dealcommunication_en.pdf

7. European Commission. Delivering the European Green Deal: Transforming our economy and societies. 2019. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en#transforming-our-economy-and-societies

8. European Commission. Making Europe's businesses future-ready: A new Industrial Strategy for a globally competitive, green and digital Europe. 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416

9. Circular Economy Action Plan I // SWITCH to Green. 2015. URL: <https://www.switchtogreen.eu/circular-economy-strategy/>

10. Kovacic Z., Strand R., V?lker T. The circular economy in europe. Critical perspectives on policies and imaginaries. 2020. URL: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/21969/97804-29061028%2B%25281%2529.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

11. Zahariadis N. Ambiguity and choice in European public policy. Journal of European Public Policy. 2008. Vol. 15 (4). P. 514—530.

12. Murray A., Skene K., Haynes K. The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. Journal of Business Ethics. 2017. Vol. 140 (3). P. 369—380.

13. Mylan J., Holmes H., Paddock J. Re-introducing consumption to the "circular economy": A sociotechnical analysis of domestic food provisioning. Sustainability. 2016. Vol. 8 (8). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/8/8/794>

14. European Commission. EU taxonomy for sustainable activities. 2023. URL: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

15. Hultman J., Corvellec H. The European waste hierarchy: From the sociomateriality of waste to a politics of consumption. Environment and Planning A: Economy and Space. 2012. Vol. 44 (10). P. 2413—2427.

16. Marin J., De Meulder, B. Interpreting circularity. Circular city representations concealing transition drivers. Sustainability (Switzerland). 2018. Vol. 10 (5). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/5/1310>

17. Грод М., Резнікова Н. Фінансові та інвестиційні інструменти сприяння циркулярній економіці: сталий розвиток і кліматична нейтральність як тригери озеленення міжнародних ринків капіталу. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки. 2023. № 3 (318). С. 249—259.

18. Грод М., Резнікова Н. Особливості фінансування розвитку циркулярної економіки і міжнародної торгівлі на принципах циркулярності: нові інвестиційні інструменти й потенціал (над)національної регуляторної політики. MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS. 2023. № 2. С. 55—64.

19. European Council. EUCO 29/19. CO EUR 31. CONCL 9. NOTE. From: General Secretariat of the Council. To: Delegations. 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>

20. European Commission. Investing in a climate-neutral and circular economy. 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_40

21. Резнікова Н., Панченко В. Мінні поля міжнародної економічної політики: як країнам не втратити здатність до розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2022. 674 с.

References:

1. Council of Europe (2015), "UN Agenda 2030", available at: <https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda> (Accessed 12 Aug 2023).

2. European Commission (2016), "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0739&from=en> (Accessed 12 Aug 2023).

3. Official website of the EUR-Lex (2017), "The new European consensus on development", available at: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-new-european-consensus-on-development.html> (Accessed 12 Aug 2023).

4. European Commission (2015), "Energy Union Package — A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0080&from=EN> (Accessed 12 Aug 2023).

5. DIGITALEUROPE (2019), "A STRONGER DIGITAL EUROPE — our call to action towards 2025", available at: <https://cdn.digitaleurope.org/uploads/2019/02/DIGITALEUROPE-%E2%80%93-Our-Call-to-Action-for-A-STRONGER-DIGITAL-EUROPE.pdf> (Accessed 12 Aug 2023).

6. European Commission (2019), "Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The

European Green Deal. COM (2019) 640 Final", available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-dealcommunication_en.pdf (Accessed 12 Aug 2023).

7. European Commission (2019), "Delivering the European Green Deal: Transforming our economy and societies", available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en#transforming-our-economy-and-societies (Accessed 12 Aug 2023).

8. European Commission (2020), "Making Europe's businesses future-ready: A new Industrial Strategy for a globally competitive, green and digital Europe", available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416 (Accessed 12 Aug 2023).

9. Official website of the SWITCH to Green (2015), "Circular Economy Action Plan I", available at: <https://www.switchtogreen.eu/circular-economy-strategy/> (Accessed 12 Aug 2023).

10. Kovacic, Z., Strand, R. and V?lker, T. (2020), "The circular economy in Europe. Critical perspectives on policies and imaginaries", available at: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/21969/9780429061028%2B%25281%2529.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Accessed 12 Aug 2023).

11. Zahariadis, N. (2008), "Ambiguity and choice in European public policy", *Journal of European Public Policy*, vol. 15 (4), pp. 514—530.

12. Murray, A., Skene, K. and Haynes, K. (2017), "The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context", *Journal of Business Ethics*, vol. 140 (3), pp. 369—380.

13. Mylan, J., Holmes, H. and Paddock, J. (2016), "Re-introducing consumption to the "circular economy": A sociotechnical analysis of domestic food provisioning", *Sustainability*, vol. 8(8), available at: <https://www.mdpi.com/2071-1050/8/8/794> (Accessed 12 Aug 2023).

14. European Commission (2023), "EU taxonomy for sustainable activities", available at: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en (Accessed 12 Aug 2023).

15. Hultman, J. and Corvellec, H. (2012), "The European waste hierarchy: From the sociomateriality of waste to a politics of consumption", *Environment and Planning A: Economy and Space*, vol. 44 (10), pp. 2413—2427.

16. Marin, J. and De Meulder, B. (2018), "Interpreting circularity. Circular city representations concealing transition drivers", *Sustainability (Switzerland)*, vol. 10 (5), available at: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/5/1310> (Accessed 12 Aug 2023).

17. Grod, M. and Reznikova, N. (2023), "Financial and investment tools for promoting the circular economy: sustainable development and climate neutrality as triggers for the greening of international capital markets", *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, vol. 318, no. 3, pp. 249—259.

18. Grod, M. and Reznikova, N. (2023), "Features of financing the development of the circular economy and international trade on the principles of circularity: new

investment tools and the potential of (super)national regulatory policy", *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*, vol. 2. pp. 55—64.

19. European Council (2019), "EUCO 29/19. CO EUR 31. CONCL 9. NOTE. From: General Secretariat of the Council. To: Delegations", available at: <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf> (Accessed 12 Aug 2023).

20. European Commission (2020), "Investing in a climate-neutral and circular economy", available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_40 (Accessed 12 Aug 2023).

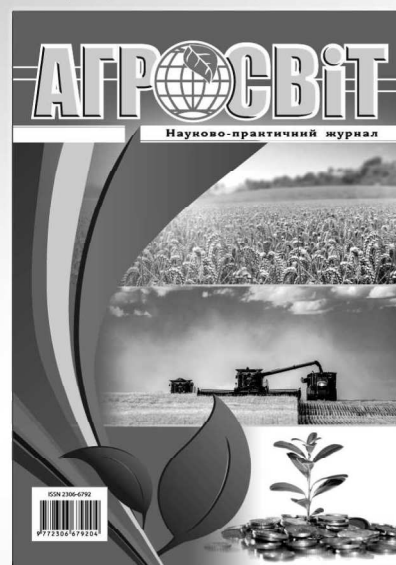
21. Reznikova, N. and Panchenko, V. (2022), *Minni polya mizhnarodnoyi ekonomichnoyi polityky: yak krayinam ne vtratyty zdatnist' do rozvytku* [Minifields of international economic policy: how countries do not lose their ability to develop], Agrarian Media Group, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2023 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292